

Отримана 01.06.2024

Прорецензована: 08.06.2024

Прийнята до друку: 10.06.2024

Електронна адреса: ksshev@ukr.net,

vasilrozhko1301@gmail.com

DOI: 10.25264/2312-7112-2024-26-49-53

Рожко В., Шевчук К. Християнська філософія освіти в контексті формування екологічної свідомості молоді. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. № 26. С. 49–53.

УДК: 27+130.122

Василь Рожко, Катерина Шевчук

ХРИСТИЯНСЬКА ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДІ

У статті розглядаються теоретичні та практичні аспекти християнської філософії освіти в контексті формування екологічної свідомості молоді. Християнська філософія освіти базується на духовних та етичних принципах, що підкреслюють важливість відповідальності людини за природне різноманіття. Одним із ключових аспектів цієї філософії є розуміння природи як дару Божого, що потребує обайливого та відповідального ставлення. Це ставлення формується з раннього віку через систему християнської освіти, яка включає як теоретичні знання, так і практичні навички. Розглянуто приклади успішного впровадження екологічних ідей у християнську освіту. Описано проекти, що реалізується у школах та молодіжних центрах при церквах, де учні не лише вивчають теоретичні основи екології та християнської етики, але й приймають участь у практичних заходах з охорони довкілля. Наведено приклади еко-класів у недільних школах, екологічних таборів для молоді та соціальних екологічних проєктів. Результати дослідження демонструють, що молодь, залучена до таких програм, демонструє високий рівень екологічної свідомості та готовність до активної участі у заходах з охорони навколишнього середовища. Вони проявляють більшу відповідальність у повсякденному житті, обирають екологічно безпечні продукти та підтримують сталий розвиток у своїх громадах. Підкреслюється важливість інтеграції екологічних принципів у християнську освіту як інструменту формування екологічно свідомого покоління. Розробка та впровадження інноваційних методик викладання, що враховують християнську філософію освіти, може стати ефективним засобом для досягнення цієї мети. Відповідно християнська філософія освіти, завдяки глибоким духовним та етичним основам, ефективно сприяє формуванню екологічної свідомості у молоді, виховуючи відповідальне ставлення до природи, що дозволяє інтегрувати екологічні знання та практичні навички у освітній процес, сприяючи розвитку сталого суспільства.

Ключові слова: екологічна освіта, духовні принципи, екологічна відповідальність, християнська етика, молодіжні програми.

Vasyl Rozhko, Kateryna Shevchuk

CHRISTIAN PHILOSOPHY OF EDUCATION IN THE CONTEXT OF SHAPING ECOLOGICAL AWARENESS AMONG YOUTH

This article examines the theoretical and practical aspects of the Christian philosophy of education in the context of shaping ecological awareness among youth. Christian philosophy of education is based on spiritual and ethical principles that emphasize the importance of human responsibility for natural diversity. One of the key aspects of this philosophy is understanding nature as a gift from God, which requires careful and responsible treatment. This attitude is formed early through the Christian education system, which includes theoretical knowledge and practical skills. Examples of the successful implementation of ecological ideas in Christian education are discussed. Projects implemented in schools and youth centers at churches, where students study the theoretical foundations of ecology and Christian ethics and participate in practical environmental protection activities, are described. Examples of eco-classes in Sunday schools, ecological camps for youth, and social-ecological projects are provided. Research results demonstrate that youth involved in such programs exhibit a high ecological awareness and readiness to participate actively in environmental protection activities. They show greater responsibility in daily life, choose environmentally safe products, and support sustainable community development. The importance of integrating ecological principles into Christian education as a tool for shaping an ecologically conscious generation is emphasized. Developing and implementing innovative teaching methods that consider the Christian philosophy of education can become an effective means to achieve this goal. Consequently, due to its deep spiritual and ethical foundations, the Christian philosophy of education effectively contributes to the formation of ecological awareness among youth, fostering a responsible attitude towards nature. This allows the integration of ecological knowledge and practical skills into the educational process, promoting sustainable society development.

Keywords: ecological education, spiritual principles, ecological responsibility, Christian ethics, youth programs.

Християнська філософія освіти як інтегративна складова релігійної ідеології та духовної практики має потужний потенціал для формування екологічної свідомості молоді. В умовах глобальних екологічних криз та змін клімату питання збереження довкілля стає центральним у світовій освітній практиці. У цьому контексті християнська філософія освіти, базуючись на принципах відповідальності, любові до ближнього та гармонії з природою, здатна надавати молоді морально-етичні орієнтири та мотивацію для активної екологічної діяльності.

Формування екологічної свідомості молоді в контексті християнської освіти передбачає використання системного підходу, що поєднує теоретичне навчання з практичною діяльністю, духовне виховання з соціальною активністю. Застосування принципів християнської етики в освітньому процесі сприяє формуванню у молодих людей почуття відповідальності за збереження та покращення навколишнього середовища, розвиває здатність до критичного мислення та прийняття обґрунтованих рішень.

У науковій літературі останніх років підвищена увага приділяється взаємозв'язку між християнською філософією освіти та формуванням екологічної свідомості. Зокрема, М. Ніта аналізує сучасні екологічні рухи та їх вплив на суспільні зміни, підкреслюючи важливість співпраці між різними соціальними інститутами, включаючи церкву, для вирішення екологічних проблем. С. К. Кісмаат звертається до ролі церкви в умовах кліматичної кризи, підкреслює необхідність інтеграції екологічних тем у освітні програми теологічних закладів. Р. Галуза-Делай досліджує практичні аспекти залучення церков до екологічних дій, аналізує перешкоди і можливості, з якими стикаються релігійні громади при впровадженні екологічних ініціатив. Д. Дж. Чендлер наголошує на необхідності активної участі християнських освітян і лідерів церков у формуванні екологічної свідомості.

Однак, незважаючи на значну кількість досліджень, тема християнської філософії освіти в контексті формування екологічної свідомості молоді все ще недостатньо представлена у наукових дослідженнях. Більшість робіт зосереджуються на загальних екологічних принципах або специфічних аспектах екологічної діяльності церков. Відсутні комплексні дослідження, які б інтегрували теологічні, педагогічні та екологічні підходи до формування свідомості молоді. Це свідчить про необхідність подальших досліджень, які б заповнили цю прогалину і сприяли розробці ефективних методик інтеграції екологічної освіти в християнські заклади освіти.

У своїй статі ми ставимо за мету здійснити розгляд християнської філософії освіти в контексті формування екологічної свідомості молоді.

Християнська філософія освіти базується на глибоких духовних та етичних принципах, які підкреслюють важливість відповідальності людини за творіння Божого. Одним з ключових аспектів цієї філософії є розуміння природи як дару Божого, що потребує дбайливого та відповідального ставлення. Це ставлення має формуватися з раннього віку через систему християнської освіти, яка включає як теоретичні знання, так і практичні навички.

Етичні принципи, які закладені у християнській філософії освіти, підкреслюють важливість любові до ближнього, солідарності та справедливості. Любов до ближнього, як заповідь Христа, поширюється не лише на людей, але й на все творіння Божого, що включає турботу про довкілля як прояв любові та поваги до Бога і його творінь.

Християнська освіта та церква можуть стати мобілізуючими агентами в піклуванні про створіння. Якщо піклування про нього має бути «вплетене в цінність управління, теологію, зобов'язання та практику кожного християнина» [3, с. 225] і якщо «охорона землі є невід'ємною частиною християнського учнівства» [2, с. 12], тоді християнські школи та церква можуть мобілізуватись, зосередившись на чотирьох основних сферах: обізнаність, освіта, формування цінностей і змінена практика.

Усвідомлення актуальних проблем є життєво важливим для зосередження уваги на Богові та його творіннях. Усвідомлення починається з того, що незважаючи на те, що екологічна криза є науковою, економічною та політичною проблемою, у своїй основі вона є духовною проблемою.

Освіта людей акцентована на тому як зробити внесок у турботу про створіння та є природним результатом підвищення обізнаності в рамках християнської освіти та суспільного життя, що має відгалуження для дому та роботи. Педагоги та церковні лідери в ідеалі повинні очолити роботу, порушуючи теми піклування про створіння у своїх відповідних контекстах. Наприклад, освітні програми християнських шкіл і церкви могли б інтегрувати зміст піклування про створіння разом із супутніми практичними заняттями [9]. Наприклад, освітні програми християнських шкіл і церков могли б інтегрувати зміст піклування про створіння разом із супутніми практичними заняттями. Такі

програми можуть включати уроки, присвячені екологічній етиці, які підкреслювали важливість відповідального ставлення до природи як до Божого дару. Крім того, учні можуть брати участь у практичних заходах, таких як прибирання місцевих парків, посадка дерев або створення еко-проектів, що сприяють покращенню довкілля.

Важливим аспектом є також інтеграція екологічної освіти в домашнє життя. Батьки, як частина освітньої спільноти, можуть підтримувати ці ініціативи, навчаючи дітей екологічним практикам вдома, таким як сортування сміття, економія води та енергії, використання багаторазових матеріалів. Це дозволить створити гармонійний підхід до екологічної свідомості, де шкільні та домашні практики доповнюють одна одну.

Крім того, навчання та проповідання, які забезпечують потужний зв'язок між здоровою теологією та вірним управлінням, зосереджують громаду на вірі та практиці. Повернення доктрини творіння є першим кроком. Як зазначає Дж. Вілсон: «З більш надійною доктриною творіння спочатку навчимося визнавати, що у нас немає “середовища”; скоріше ми є частиною творіння» [11, с. 9].

Розвиток цінностей творчої турботи забезпечує реалістичний прогрес, спираючись на підвищення обізнаності та освіти. Якщо етичні цінності не моделюються, не встановлюються та не плекаються, то така практика незабаром розвіється. В ідеалі цінності творчої турботи слід запроваджувати та зміцнювати вдома, а також у класі та церкві. Наприклад, купівля місцевих продуктів разом із приготуванням їжі та спільним прийомом їжі встановлює необхідні біблійні практики спільноти. Однак у сімейному, шкільному та церковному контекстах культура споживання домінує та включає сувору переробку та спрощений спосіб життя.

Служіння, навчання та проповідання можуть бути пов'язані з принципами та застосуваннями зцілення землі, включаючи заохочення до відпочинку на природі. Вчення про створення світу та біблійні концепції управління і суботи (тобто припинення звичайної роботи на один день) посилили б ідею щодо збереження, відпочинку та оновлення. Доповідачів можна запрошувати для проведення шкільних і церковних семінарів, на яких наголошується на чудесах Всесвіту.

Дізнавшись про те, як Бог створює живі істоти, діти на уроках і в недільній школі можуть висадити саджанці, щоб взяти їх додому та доглядати. Для підлітків можна запланувати відпочинок у лісі, щоб відчувати творчість. Для дорослих висаджений церковний сад міг би благословити сусідню громаду [12, с. 96]. Крім того, може бути створено цільову групу піклування про творіння, встановлено щорічну неділю піклування про творіння, створено малі групи для формування цінностей. і практика [5], а під час відпочинку в свята заохочується насолоджуватися Божим творінням [10].

Для педагогів і пасторів доцільно провести перевірки використання та збереження енергії в школах і церквах, що призвело б до економії коштів при розгляді ефективності програм переробки, електрики та енергозбереження, а також оцінки харчових відходів.

Крім того, спілкування з іншими націями з метою навчання та впровадження піклування про створіння, особливо в бідних районах, заохочує як одержувачів, так і тих, хто дає. Показові ініціативи, такі як рух «Зелений пояс», ініціатива з висаджування дерев на низовій основі, започаткована лауреатом Нобелівської премії Вангарі Маатаї в Кенії, заохочують країни, що розвиваються, наслідувати їхній приклад. Поінформовані християни з розвинених країн можуть присвятити свої ресурси для підтримки таких ініціатив.

У глобальному масштабі Лозаннська всесвітня місіонерська організація визнає турботу про створіння центральним євангельським питанням, підтримуючи панування Христа, а також наслідки бездіяльності [1]. Інший всесвітньо впливовий ресурс, енцикліка Папи Франциска *Laudato Si'* («Хвала Тобі») допомогла розвивати турботу про створіння і вивести її на головний рівень освіти, релігії, соціальної етики, економіки та політики.

Церква відіграє важливу роль у формуванні екологічної свідомості, адже вона є не лише духовним наставником, але й освітнім та соціальним інститутом. Через проповіді, освітні програми та практичні проекти Церква сприяє вихованню молоді у дусі відповідальності за навколишнє середовище. Важливу роль у цьому процесі відіграють недільні школи, молодіжні групи та християнські табори, які надають можливість інтегрувати екологічні знання з духовними цінностями.

Значна частина християнських закладів освіти проводять заняття на природі, організовують еко-тури та практичні заняття з екології, що дозволяє учням безпосередньо контактувати з природою та розуміти важливість її збереження.

Виховання екологічної відповідальності в християнській освіті починається з раннього віку і триває протягом усього життя. Дитина, вихована в християнській традиції, вчиться бачити в природі прояв Божого творіння, який потребує поваги та турботи. Це виховання включає не лише знання про навколишнє середовище, але й практичні навички дбайливого ставлення до природи, такі як енергозбереження, зменшення відходів та раціональне використання ресурсів [7].

Інтеграція екологічних тем у програми християнських закладів освіти сприяє комплексному підходу до виховання. Освітні програми, що базуються на християнських цінностях, включають курси з екології, біології та географії, де акцентується увага на відповідальності за навколишнє середовище. Викладання таких предметів супроводжується обговоренням біблійних текстів та етичних принципів, що формує у молоді цілісне розуміння ролі людини в збереженні природи.

Одним із успішних прикладів інтеграції екологічної свідомості в християнську освіту є проєкт «Збереження Божого творіння», реалізований у школах та молодіжних центрах при церквах. В рамках цього проєкту учні не лише вивчають теоретичні основи екології та християнської етики, але й беруть участь у практичних заходах з охорони навколишнього середовища. Проєкт також має на меті сприяти формуванню відповідального ставлення до природи через проведення еко-уроків та дискусій, на яких розглядаються біблійні тексти, що акцентують увагу на важливості турботи про створене Богом [6].

Важливою складовою проєкту є залучення учнів до екологічних ініціатив спільно з місцевими громадами, що сприяє розвитку навичок співпраці та соціальної відповідальності. Наприклад, учні беруть участь у місцевих еко-фестивалях, благодійних акціях зі збору коштів для захисту рідкісних видів тварин та рослин, а також у проєктах з відновлення природних екосистем. Крім того, проєкт «Збереження Божого творіння» підкреслює важливість екологічної освіти в контексті глобальних викликів, таких як зміна клімату та втрата біорізноманіття. Учні дізнаються про глобальні екологічні проблеми та шляхи їх вирішення, що сприяє формуванню глобальної екологічної свідомості.

У недільних школах при багатьох християнських церквах введено спеціальні еко-класи, де діти навчаються розпізнавати різні види рослин і тварин, розуміти їхню роль у екосистемі, а також вивчають основні принципи сталого розвитку. Один із практичних завдань у таких класах є створення мініатюрних екосистем у класних кімнатах [8].

Діючий у 15 країнах Target Earth – це група людей, церков, стипендій коледжів і різних міністерств, які прислухаються до заклику бути розпорядниками всього, що створив Бог. Група допомагає нагодувати голодних, рятувати зникаючих тварин, відновлювати ліси тощо. Місія групи – «Служіння Землі, служіння бідним», що пояснює бажання організації побудувати стале майбутнє. Організація пропонує стажування та короткострокові командні зусилля, щоб вийти на поле та змінити ситуацію.

Ще одним прикладом є проведення екологічних таборів для молоді. Такі табори організуються християнськими організаціями та спрямовані на формування екологічної свідомості через безпосередній контакт з природою. Учасники таборів беруть участь у акціях з прибирання лісів, парків та берегів річок, проводять дослідження екологічного стану місцевих екосистем та розробляють проєкти з їхнього поліпшення [4].

Метою табору є розширення кругозору учасників та зміцнення міжнародної мережі молодих людей, які роблять внесок у справжню культурну зміну екологічних проблем. Керівні принципи протягом усього періоду перебування зосереджені на споживачській поведінці як окремих осіб, так і на поведінці суспільства загалом, оскільки організатори переконані, що зміна споживчої поведінки є однією з найважливіших передумов для побудови екологічно сталого суспільства.

Завдяки інноваційній педагогіці (само- та групова рефлексія, екскурсії, зустрічі тощо) у рамках цілісного підходу (голова, серце, руки) учасники мають можливість не лише слухати видатних спікерів, а й сприяти міжособистісному зростанню через уважний підхід (наприклад, еко-духовність, медитація тощо), а також через практичний внесок в організацію тижня (збирання врожаю, приготування їжі, прибирання тощо). Така педагогіка, яка охоплює не лише інтелектуальну сферу, а й враховує духовний і практичний вимір, є ефективним способом сприяти змінам у повсякденному житті.

Християнські громади також активно залучають молодь до соціальних екологічних проєктів. Наприклад, у рамках акції «Зелена церква» парафіяни спільно з молоддю висаджують дерева на території церков та прилеглих парків, створюють громадські сади та організують системи роздільного збору сміття. Ці заходи сприяють не лише екологічному вихованню, але й розвитку соціальної відповідальності та активної громадянської позиції.

Молодь, яка бере участь у таких програмах, демонструє високий рівень екологічної свідомості та готовність до активної участі у заходах з охорони довкілля. Вони проявляють більшу відповідальність у повсякденному житті, обирають екологічно безпечні продукти та підтримують сталий розвиток у своїх громадах.

Християнська філософія освіти, інтегруючи екологічні принципи в освітній процес, робить вагомий внесок у формування екологічно свідомого та соціально відповідального покоління, здатного ефективно реагувати на виклики сучасності та працювати над збереженням навколишнього середовища.

Отже, можна зробити висновок, що християнська філософія освіти має вагомий вплив на формування екологічної свідомості молоді. Основні принципи християнської етики, такі як любов до ближнього, відповідальність, прагнення до гармонії та справедливості, створюють міцну морально-етичну основу для розвитку екологічної культури серед молодих людей. Освітні програми, що базуються на християнських цінностях, здатні ефективно інтегрувати екологічні знання та практичні навички у процес навчання, сприяючи тим самим формуванню активної громадянської позиції та готовності до захисту навколишнього середовища. Важливу роль відіграє також залучення молоді до екологічних проєктів та ініціатив, що забезпечує їм можливість реального внеску у покращення екологічної ситуації та розвитку сталого суспільства.

Розробка та впровадження інноваційних методик викладання, що враховують християнську філософію освіти, може стати ефективним засобом для формування екологічно свідомого покоління. Тому доцільним є подальше дослідження та практичне застосування методик у закладах освіти різного рівня, з метою забезпечення сталого розвитку та збереження навколишнього середовища для майбутніх поколінь.

Література:

1. Movement L. L., Bell C., White R. S. *Creation Care and the Gospel: Reconsidering the Mission of the Church*. Tyndale House Publishers, 2016..
2. Bouma-Prediger S. *For the beauty of the earth*. Grand Rapids, MI: Baker Academic. 2010. 256 p.
3. Chandler D. J. *Christian Spiritual Formation: An Integrated Approach for Personal and Relational Wholeness*. IVP Academic, 2014. 367 p.
4. Chandler D. J. Creation Care: a call to Christian educators and church leaders. *Christian Education Journal*. 2020. №18 (1). PP. 112–128.
5. DeWitt C. B. *Earthwise: A guide to hopeful creation care*. Grand Rapids, MI: Faith Alive. 2011. 158 p.
6. Haluza-DeLay R. Churches Engaging the Environment: An autoethnography of obstacles and opportunities. *Human Ecology Review*. 2008. №15 (1). PP. 71–81.
7. Keesmaat S. C. The climate Crisis and the Church: A Landscape for Theological Education. *Toronto Journal of Theology*. 2022. №38 (2). PP. 206–213.
8. Nita M. *The Green Movement: Climate and transition*. Palgrave Macmillan US eBooks. 2016. PP. 95–116.
9. Richter S. L. *Stewards of Eden: What Scripture Says about the Environment and Why It Matters*. InterVarsity Press, 2020 .
10. Sleeth M. J. 24 / 6: *A prescription for a healthier, happier life*. Carol Stream, IL: Tyndale House. 2012. 230 p.
11. Spencer A. J. Jonathan R. Wilson, *God's Good World: Reclaiming the Doctrine of Creation*. Grand Rapids: Baker Academic. *International Journal of Systematic Theology*. 2016. Vol. 18, no. 3. P. 349–353.
12. Wirzba N. In God's garden: Living the good news in a changing climate, in: M. McDuff (Ed.), *Sacred acts: How churches are working to protect earth's climate*. New Society, 2012. P. 96–100.